

- розроблення регіональних програм сприяння розвитку малого та середнього підприємництва на п'ять років із щорічним їх коригуванням;
- визначення рекомендованої граничної норми фінансового забезпечення регіональних програм сприяння розвитку малого та середнього підприємництва обсягом не менше ніж 0,5 % доходів відповідних бюджетів;
- запровадження фахової підготовки підприємців-початківців за державні кошти [7].

Реалізація пропозицій щодо удосконалення законодавчого забезпечення розвитку підприємництва сприятиме збільшенню кількості реально діючих суб'єктів малого та середнього бізнесу, чисельності їх працівників, ліквідації тіньової діяльності та зростанню податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

У розкритті економічної сутності малого бізнесу важливо наголосити на тому, що він розпочинався "знизу", якщо мати на увазі реалії США та країн Західної Європи. Промисловий переворот XIX ст. і поступове підвищення вартості робочої сили створили передумови для зниження ролі малих форм підприємництва. Але уже у другій половині XX ст. суспільний "запит" на малий і середній бізнес знову зростає. Наприклад, коли в 70-х рр. XX ст. у США виникла "криза нововведень", тобто уповільнилась інноваційна діяльність та знизилась її продуктивність через недостатню ефективність проведення науково-дослідних робіт виключно підрозділами великих компаній, тоді внаслідок наукових досліджень на урядовому рівні було визнано потенціал малого і середнього бізнесу у прискоренні процесів комерціалізації наукових досліджень. Подібний шлях до визнання ролі малого і середнього бізнесу пройшли також Японія, Німеччина, Франція, Великобританія [8, с. 115].

Висновки. Отже, малий бізнес – це форма реалізації новаторської ідеї, яка здійснюється на підприємстві (підприємствах), обмеженому, відповідно до національного законодавства, кількістю працюючих і обсягом річного валового доходу, функціонує в умовах підвищеного ризику переважно за рахунок засобів підприємця з метою отримання підприємницького доходу і задоволення від досягнутих результатів.

Отже, малий і середній бізнес, є універсальним інструментом участі мільйонів громадян як в економічному житті власних країн, так і в системі міжнародного поділу праці і водночас виступає своєрідним засобом існування і стимулом до самовдосконалення. Потрібно також зазначити, що особлива роль цього бізнесу в як у світовому, так і національному господарстві проявляється і в такій його характеристиці, як здатність створювати інноваційне середовище, руйнувати традиційні структури і відкривати шлях до перетворень, тобто виступати тією силою, котра прискорює рух економіки шляхом ефективності, раціоналізації, бережливості та постійного оновлення. Саме тому він виступає найбільш динамічним елементом у взаємодії з великими і середніми підприємствами. У літературі з проблем малого і середнього бізнесу звертають увагу і на те, що це значною мірою ризикова діяльність, ризикове виробництво, власник якого несе повну відповідальність за результати виробництва.

Конкурентна політика є основою інвестиційної привабливості економіки, головним чинником формування стабільності ефективного конкурентного середовища.

Література

1. Кобиляцький Л.С. Географічне положення та транспортна система України як фактори конкурентоспроможності національної економіки / Л. Кобиляцький // Зовнішня торгівля: право та економіка : зб. наук. праць. – 2004. – № 1(13). – С. 37-45.
2. Аналітична записка щодо виконання Київської міської програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва на 2011-2012 роки у 2011 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sites.google.com/site/programa20112012/finansuvanna/analitichna-zapiska>.
3. Сингер А. Управленческие информационные системы / А. Сингер. – М. : Изд-во "Мысль", 2001. – 438 с.
4. Бунчук М. Венчурний капітал / М. Бунчук // Технологічний бізнес. – 2000. – № 1. – С. 2-3.
5. Ляпін Д. Регуляторна політика: інструмент діалогу між бізнесом та державною владою – потенціал та оцінка стану / Д. Ляпін // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – К. : Вид-во КНТЕУ. – 2007. – № 3.
6. Варналій З.С. Мале підприємство : Вид-во "Основи" теорії і практики : навч. посібн. / З. Варналій. – К. : Вид-во "Знання", 2008. – 302 с.
7. Закон України "Про державну підтримку малого підприємництва" від 19.10.2000 р., № 2063-III: за станом на 4 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2063-14>.
8. Левченко О.М. Методологічні засади класифікації лізингу / О. Левченко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Сер.: Економічні науки. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2007. – № 577. – С. 206-212.

Дидух Н.М. Международная конкурентоспособность малого и среднего бизнеса

Рассмотрены теоретические аспекты понятий бизнес и предприятие. Приведены сущность, роль и значение малого и среднего бизнеса в обеспечении международной конкурентоспособности отечественного малого и среднего бизнеса. Обоснована целесообразность применения мирового опыта оценки успешности экономического развития страны. Предложено разработать законодательные акты, которые бы координировали и регулировали деятельность государства по поддержке малого и среднего бизнеса.

Ключевые слова: бизнес, малый и средний бизнес, предпринимательство, международная конкуренция, конкурентоспособность.

Diduh N.M. International competitiveness small and medium business

The article deals with theoretical aspects of the concepts of business and enterprise. Given the nature, role and importance of SMEs in promoting the international competitiveness of domestic SMEs. Expediency of international experience in assessment of the success of economic development. A development of legislation that would coordinate and regulate the activities of the state to support small and medium businesses.

Keywords: business, small and medium business, entrepreneurship, international competition, competitiveness.

УДК 336.77:332.2(477)

Асист. Н.Б. Демчишак, канд. екон. наук;
магістр Х.О. Турхан – Львівський НУ ім. Івана Франка

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

З'ясовано економічний зміст іпотеки та іпотечного ринку. Проведено аналіз стану і динаміки функціонування іпотечного ринку в Україні. З'ясовано особливості його формування у посткризовий період. Окреслено фактори, які стримують іпотечне кредитування в Україні. Визначено пріоритетні вектори стимулювання розвитку іпотечного ринку у вітчизняних умовах.

Ключові слова: іпотека, іпотечні кредити, іпотечний портфель, іпотечний ринок.

Постановка проблеми. У сучасних умовах іпотечний ринок є одним із найважливіших механізмів ринкової системи та запорукою стабільного розвитку економіки будь-якої країни. Його ефективне функціонування сприяє вирішенню важливих соціальних проблем, зокрема забезпечення населення житлом, та стимулює зростання фінансово-інвестиційних потоків у країні. Зважаючи на неоднозначні тенденції розвитку іпотечного кредитування в Україні у посткризовому періоді, актуалізується необхідність проведення аналізу стану та динаміки розвитку іпотечного ринку в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень. Необхідно зазначити, що дослідженню теоретичних основ та практики використання іпотечних кредитів, проблем становлення іпотечного ринку загалом були присвячені праці вітчизняних учених, з-поміж яких Б. Гнатківський, О. Євтух, О. Кіреєв, І. Ковалишин, В. Кравченко, З. Криховецька, С. Кручок, О. Любунь, К. Паливода, В. Савич. Однак динамічний розвиток ринку та незмінна актуальність безпосередньо іпотечного кредитування для економічних суб'єктів зумовлюють необхідність у подальших наукових пошуках у цьому напрямі.

Мета дослідження – аналіз сучасного посткризового стану, тенденцій та динаміки розвитку іпотечного ринку в Україні у 2004-2011 рр.

Результати. Визначення іпотеки, яке повною мірою розкриває її юридичну та економічну сутність, сформульовано в Законі України "Про іпотеку". Відповідно до статті 1 цього закону, "іпотека – вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні та користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекотримач має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника" [3]. Водночас, іпотечний ринок – це ринок іпотечних позичкових капіталів, на якому відбувається купівля-продаж іпотечних облігацій, що випускаються торгово-промисловими корпораціями і використовуються для надання кредиту під заставу нерухомості [10].

Незважаючи на те, що іпотечний ринок в Україні відносно "молодий", йому властиві специфічні риси, які визначають характер і поточні тенденції розвитку. Одними з них були динамічність і стабільні темпи зростання кредитування під заставу нерухомості у посткризовий період. Так, починаючи з 2004 р., банки впевнено нарощували іпотечні портфелі, пропонуючи широкий спектр відповідних програм. При цьому темпи приросту заборгованості за іпотечними кредитами банків становили 3-5 % на місяць. Внаслідок цього за останні сім років загальний обсяг іпотечного ринку зріс із 2 287 млн грн до 101,1 млрд грн (рис. 1).

Зазначимо, що у 2009 р. іпотечний портфель банків, як і передбачалося, продовжував скорочуватися, зокрема станом на 01.01.2010 р. загальний розмір іпотечного портфеля банків в Україні становив 101,1 млрд грн та скоротився на 3,5 % (на 3 640 млн грн) порівняно із попереднім роком. На жаль, початок 2011 р. не приніс позитивних змін у цьому процесі, адже упродовж I кварталу загальний іпотечний портфель банків скоротився ще на 3,2 % [8].

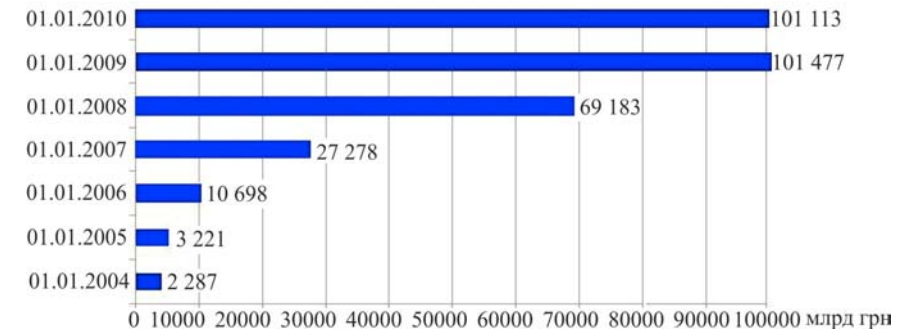

Рис. 1. Обсяги заборгованості за іпотечними кредитами в Україні у 2004-2010 рр. [1, 2]

Проведений аналіз територіальної структури іпотечного ринку України дає змогу виділити таку його характерну особливість, як значний рівень географічної концентрації. Це підтверджує рейтинг міст за обсягами наданих іпотечних кредитів, де лідирують Київ, Одеса, Львів, Донецьк, Дніпропетровськ, Харків, на які загалом припадає 61,3 % обсягів іпотечних кредитів [6]. Відтак, можна констатувати факт того, що спостерігається значна концентрація іпотечного капіталу в регіонах із високим рівнем ділової активності та промислового потенціалу. Водночас розподіл іпотечного портфеля за кількісними параметрами характеризується більшою збалансованістю і меншим рівнем концентрації.

У процесі аналізу динаміки житлового іпотечного кредитування була встановлена й інша особливість ринку іпотеки: високий ступінь кореляції з ціновою ситуацією на місцевому ринку нерухомості, про що свідчить факт сповільнення темпів зростання іпотеки та зниження ціни на один метр квадратний на вторинному ринку житлової нерухомості внаслідок цінової ситуації на ринках нерухомості у 2011 р. (середня вартість житла досягла рівня близько 1600 дол. США за квадратний метр) (рис. 2) [7].

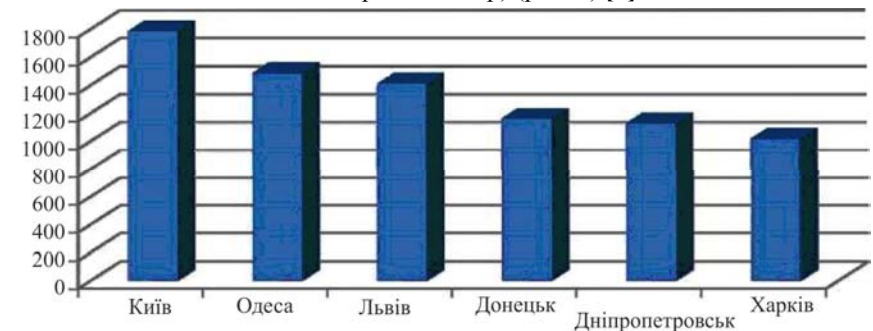

Рис. 2. Порівняння вартості одного метра квадратного житлової нерухомості у найбільших містах України у I півріччі 2011 р.

Так, у Києві ціна квартир на вторинному ринку становила 1784 дол. США за м² (найдорожча вартість квартир у Печерському районі столиці –

2825 дол. США, найдешевша вартість – 1383 дол. США у Дарницькому районі). Для порівняння, ціна на вторинному ринку львівської житлової нерухомості сягала 1409 дол. США (найдорожчий район міста Львова – Галицький, де вартість становить 1805 дол. США, найдешевший район – Сихівський – 1162 дол. США). Водночас, ціна одного м² на вторинному ринку житлової нерухомості Одеси становила 1485 дол. США (найдорожчий район міста – Приморський – 1710 дол. США, найдешевший – Котовський – 1149 дол. США) [1].

Цікаво відзначити, що за підсумками жовтня 2011 р., банки України видали населенню нових кредитів на нерухомість на суму 557 млн грн. При цьому, порівняно з вереснем, обсяг нових іпотечних кредитів зріс на 24,1 %, а порівняно зі серпнем – на 60,5 %. Втім, заборгованість українців за іпотечними кредитами продовжує скорочуватися швидше, ніж банки видають нові позики. Так, у жовтні загальний обсяг заборгованості по кредитах на покупку нерухомості зменшився на 642,6 млн грн до 75,145 млрд грн, а борги населення за іпотечними кредитами порівняно з початком року, знизилися на 6,808 млрд грн. [9]. Загальний іпотечний портфель банків станом на 1 липня 2010 р. становив 82,4 млрд грн, а загалом було видано 444 386 іпотечних кредитів. Таким чином частка іпотеки у ВВП становила близько 8 % і в загальному кредитному портфелі банків дорівнювала 10,8 %.

В умовах фінансової нестабільності в Україні та очікувань щодо девальвацій національної грошової одиниці важливим показником розвитку іпотечного ринку є рівень його валютизації, що відображає співвідношення між іпотечними кредитами, виданими в національній та іноземній валютах. Так, характерною особливістю українського іпотечного ринку є істотна величина цього показника, яка, насамперед, засвідчує, що сегмент іпотечного кредитування в нашій країні перебуває на етапі становлення.

У 2009 р. 81,5 % кредитів було видано в іноземній валюті і лише 18,5 % – у національній. Однак уже наприкінці 2010 р. відбулося зменшення рівня валютизації до 54,6 % – у гривнях і 45,4 % – в іноземній валюті. Враховуючи це, можна стверджувати, що у 2010 р. та станом на початок 2011 р. структура іпотечного портфеля банків істотно змінилася уже на користь національної валюти (рис. 3) [5].

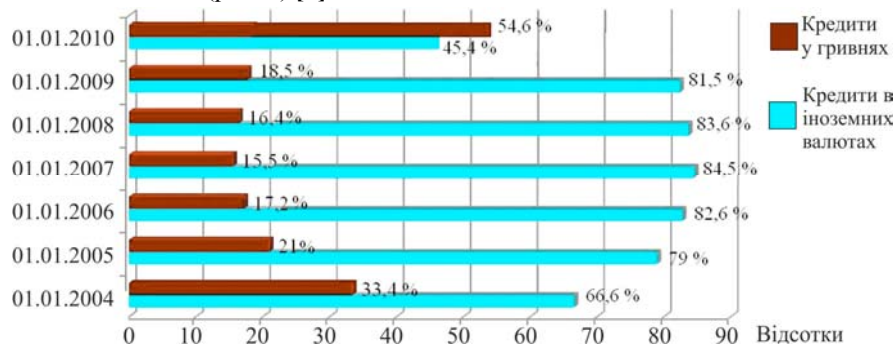

Рис. 3. Структура загального іпотечного портфеля банків у валютному розрізі (станом на 1.01 кожного року)

Аналіз представленої на рис. 3 динаміки підтверджує, що відбулося помітне зменшення рівня валютизації ринку, проте, незважаючи на це, протермінована заборгованість за іпотечними кредитами в іноземній валюті все ж істотно обтяжує вітчизняну банківську систему.

При вивченні стану та динаміки розвитку іпотечного ринку в Україні, також важливо з'ясувати, які види іпотечних кредитів користуються найбільшим попитом у населення. У докризовий період впродовж 2004-2007 рр. близько 60 % обсягу іпотечних кредитів становили позики на купівлю житла на вторинному ринку, що було пов'язано з тим, що іпотека в Україні мала вирішувати житлові проблеми. Кризові 2008 і 2009 рр. характеризувались певним затишшям на іпотечному ринку. Водночас, аналізуючи тенденції іпотечного кредитування у 2010 р., помітно, що відбулась переорієнтація попиту з іпотечних кредитів на купівлю житла на кредити на споживчі цілі. Вважаємо, причиною зменшення обсягів кредитування купівлі житла була, передусім, загальна криза у банківському секторі та стагнаційні процеси безпосередньо на ринку нерухомості в Україні в попередні роки. Загалом, враховуючи обсяги нових виданих іпотек, структура заборгованості за цими кредитами в розрізі шести іпотечних програм мала такий вигляд: кредити на купівлю житла – 42,9 %; кредити на споживчі цілі – 52,7 %; кредити на будівництво житла під заставу незавершеного будівництва – 1,1 %; у рефінансування – 0,4 %; кредити на купівлю земельної ділянки – 1,4 %; кредити на комерційні цілі під заставу житла – 1,5 % [2].

Цікаво зазначити також, що станом на 1 квітня 2011 р. середні розміри заборгованості за іпотечними кредитами дорівнювали: за кредитами на купівлю житла – 273,3 тис. грн; кредитами на споживчі цілі – 218,7 тис. грн; кредитами на будівництво житла під заставу незавершеного будівництва – 418,1 тис. грн; рефінансуванням – 304,4 тис. грн [8]. При цьому кредити на купівлю земельних ділянок дорівнювали 662,2 тис. грн, зокрема кредити на комерційні цілі під заставу житла – 711,5 тис. грн.

Типовою рисою іпотечного ринку в Україні є значний рівень його ринкової концентрації. Упродовж останніх років склад основних банків-іпотечних кредиторів залишався практично незмінним: Укрсиббанк – 18,4 %; Райффайзен Банк Аваль – 12,1 %; Укрсоцбанк – 11,5 %; ОТП банк – 11,4 %; Надра – 6,9 %. На рис. 4 відображено рейтинг банків за розмірами іпотечних портфельів на 01.01.2011 р. [8].

Зазначимо, що починаючи з 2006 р., склад п'яти банків-лідерів іпотечного кредитування фактично не змінювався, при цьому Укрсиббанк традиційно упродовж становила років був першим. У I кварталі 2011 р. частка TOP-5 банків-лідерів складала 60,3 %, а TOP-10 – 78,8 %, тоді як у I кварталі 2009 р. цей показник сягав 59,9 % [8]. Заслугує уваги також той факт, що на TOP-5 регіонів України припадає 62 % обсягів іпотечних кредитів, водночас 77 % загального іпотечного портфеля банків сконцентровано у TOP-10 областях. Станом на I квартал 2011 р. аналогічні показники становили 59,4 % і 75,6 % відповідно, тобто у TOP-10 областях відбулися незначні зміни концентрації іпотечного кредитування. При цьому розподіл іпотечного портфеля за кількісними параметрами характеризувався більшою збалансованістю та мен-

шим рівнем концентрації. Так, у TOP-5 областях було видано 40,7 % від загальної кількості іпотечних кредитів, а у TOP-10 – 61,7 % відповідно.

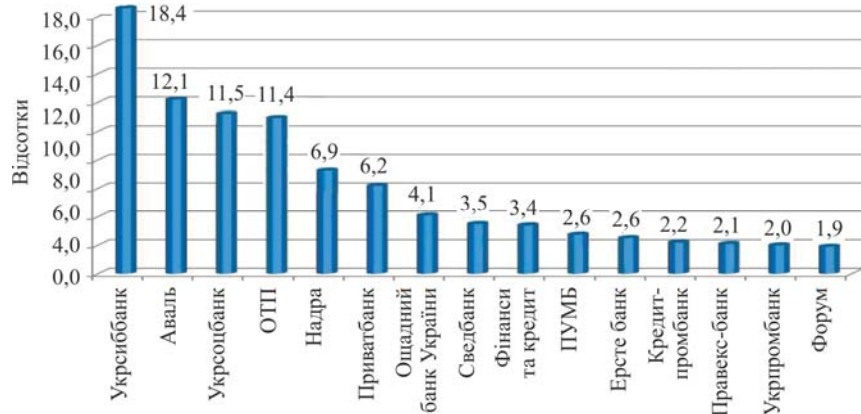

Рис. 4. Ринкова частка банків за обсягами загального іпотечного портфеля станом на 01.01.2011 р.

Розглянемо деякі типові умови, на яких у 2011 р. в Україні видавали іпотечні кредити банківські установи:

- кредити видавали на купівлю житла на первинному і на вторинному ринках;
- валюта кредиту – гривня (відповідно до Закону №1533-VI "Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи", яким було обмежено валютне кредитування);
- строк кредитування коливався від півроку до 20 років;
- розмір першого внеску коливався від 10 % до 60 %;
- одноразова комісія за відкриття рахунку становила 0,3-3 %;
- мінімальна річна ставка у гривні становила 8,8 %, максимальна – 25,2 %;
- застосовувалася як ануїтетна, так і класична схеми погашення.
- у деяких банках використовувалась щомісячна комісія, розмір якої коливається від 0,48 % до 0,6 % [8].

Потрібно наголосити, що загалом у 2011 р. умови за іпотечними кредитами на нерухомість значно покращилися: чисельність банків, що надають іпотечні кредити зростає більше ніж утричі, що розцінюємо як позитивний фактор подальшого розвитку. Що стосується медіанних ставок за іпотечними кредитами, то в доларах та євро вони залишились незмінними – 16 % та 15,7 % відповідно. Так, для прикладу, у 2010 р. медіанна ставка у гривні становила 24,5 % (див. рис. 5) [8].

Зазначимо, що Українська національна іпотечна асоціація стверджує, що іпотечний портфель банків у II кварталі 2011 р. скоротився ще на 1-2 %, зважаючи на економічну і політичну ситуацію в країні. При цьому є тенденція щодо зниження рівня відсоткових ставок за іпотечними програмами в Україні уже в найближчій перспективі.

Отже, у нинішніх умовах існує низка факторів, які стримують всебічний розвиток ринку іпотечного кредитування в Україні. Насамперед, це:

- відносно високі процентні ставки за іпотечними кредитами за порівняно низького рівня доходів населення;

- істотні ризики іпотечного кредитування для банків;
- брак у банківських установах ресурсів необхідних обсягів та необхідної терміновості, що підвищує ризик ліквідності;
- відсутність ефективного механізму встановлення плаваючих відсоткових ставок за іпотечними кредитами, що зумовлює їх зростання і сприяє існуванню перманентного ризику зміни;
- несформованість нормативно-правової бази, її неадекватність завданням розвитку системи іпотечного кредитування (особливо у житловій сфері) та соціально-економічна нестабільність у країні, неналежний рівень розвитку ринку житла, наявність недостатнього платоспроможного попиту, повільні темпи впровадження бюро кредитних історій, що в кінцевому підсумку підвищує кредитний ризик;
- негативні фактори макроекономічного характеру, з-поміж яких слабкий розвиток ринку нерухомості виробничого призначення, відсутність ринку землі, постійно зростаючі високі ціни на нерухоме майно, відсутність системи страхування життя і працездатності позичальників.

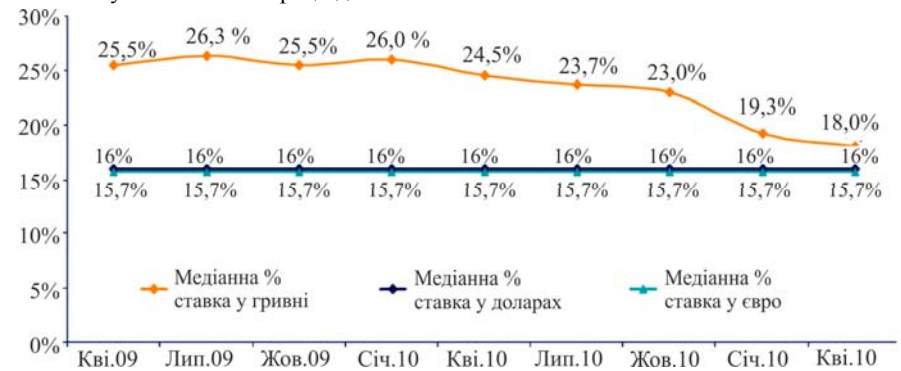

Рис. 5. Зміна медіанних процентних ставок у гривнях, доларах та євро, %, у 2009-2011 рр.

Висновки. Враховуючи проведений аналіз стану і динаміки розвитку іпотечного кредитування, можна стверджувати, що незважаючи на посткризові тенденції в економіці, іпотечний ринок у перспективі є одним із найбільш динамічних сегментів фінансового ринку України. Дослідивши та проаналізувавши динаміку вітчизняного іпотечного ринку, можна окреслити специфічні риси його функціонування, зокрема: значний рівень географічної концентрації, високий ступінь кореляції, нестабільний рівень валютизації.

Пріоритетними векторами стимулювання розвитку іпотечного ринку в Україні є: завершення формування нормативно-правової бази з питань іпотечного кредитування; створення конкуренції між банками на вітчизняному ринку, що підвищує привабливість самої іпотеки; активізація участі держави в іпотечному кредитуванні; формування сприятливих умов для залучення фінансових ресурсів у сферу іпотечного кредитування; зниження процентних ставок та збільшення термінів кредитування відповідно до іноземних стандартів. Реалізація зазначеного вище у комплексі з продовженням ринкових реформ в Україні сприятимуть економічному зростанню та соціально-економічному розвитку держави.

Література

1. Аналітичний огляд УНІА за 2009 рік "Житлове іпотечне кредитування в Україні". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.unia.com.ua>.
2. Аналітичний огляд УНІА за II півріччя 2010 року "Житлове іпотечне кредитування в Україні". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.unia.com.ua>.
3. Закон України "Про іпотеку" від 5 червня 2003 р., № 898-IV.
4. Ковалишин І. Стан і тенденції розвитку національного ринку іпотечного кредитування / І. Ковалишин // Вісник Національного банку України : журнал. – 2010. – № 4. – С. 62-66.
5. Кредити надані депозитними корпораціями // Бюлетень Національного банку України. – 2010. – № 2. – С. 121-123.
6. Криховецька З.М. Тенденції розвитку іпотечного кредитування в Україні. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rusnauka.com>.
7. Огляд вітчизняного ринку нерухомості за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.investyicii.org/upload/userfiles/25/neryhomist_01.11.pdf.
8. Стан іпотечного ринку України у I кварталі 2011 року. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.unia.com.ua/filearea/File/Press-reliz>.
9. У жовтні 2011 року банки збільшили обсяги іпотечного кредитування. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.ua.prostobank.ua/zhitlo_v_kredit.
10. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakony.com.ua/econom>.

Демчишак Н.Б., Турхан Х.О. Анализ состояния и динамики развития ипотечного рынка в Украине

Выяснено экономическое содержание ипотеки и ипотечного рынка. Проведен анализ состояния и динамики функционирования ипотечного рынка в Украине. Выявлены особенности его формирования в посткризисный период. Очерчены факторы, которые сдерживают ипотечное кредитование в Украине. Определены приоритетные векторы стимулирования развития ипотечного рынка в отечественных условиях.

Ключевые слова: ипотека, ипотечные кредиты, ипотечный портфель, ипотечный рынок.

Demchyshak N.B., Turhan Kh.O. Analysis of the state and dynamics of mortgage market development in Ukraine

Economic maintenance of mortgage and mortgage market is found out. The analysis of the state and dynamics of functioning of mortgage market in Ukraine is conducted. The features of its forming in a post-crisis period are found out. Factors that restrain the mortgage crediting in Ukraine are outlined. The priority vectors of stimulation of mortgage market development in home terms are certain.

Keywords: mortgage, mortgage loans, mortgage brief-case, mortgage market.

УДК 338.1

Ст. викл. С.А. Дращиця, канд. екон. наук –

Хмельницький інститут соціальних технологій ВНЗ ВМУРОЛ "Україна"

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Висвітлено суть та фактори диференціації доходів населення, а також методи і критерії визначення її рівня. Подано результати аналізу диференціації доходів населення Подільського регіону та шляхи її оптимізації.

Ключові слова: диференціація доходів, поляризація суспільства, механізм перерозподілу.

Постановка проблеми. Принципи розподілу доходів у ринковій економіці передбачають механізм вирішення низки економічних та соціальних проблем. Система розподілу визначає можливості отримання доходу від во-

лодіння певними ресурсами, систему стимулів до праці, поділ людей на класи і соціальні групи, вирішення проблеми бідності та ін.

Аналіз нерівномірності їх розподілу між різними верствами населення, розроблення і запровадження ефективних регулюючих заходів обмеження процесів диференціації дадуть змогу більш справедливо та соціально зорієнтовано розподіляти доходи між різними прошарками населення, зменшити соціальне напруження та боротьбу між бідними та багатими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розподілу та перерозподілу національного доходу в умовах класичних економічних систем розглянуто у працях таких учених, як: М. Ажнюк [1], А. Гвелесіані [2], І. Пушкар [7], К. Швабій [9] та ін., які відзначають джерела та роль доходів у розвитку економіки, вплив диференціації на її стан, принципи та способи розподілу національного багатства тощо. Проте питанням регіональної диференціації доходів та способам зниження поляризації суспільства в економічній літературі приділено не достатньо уваги.

Отже, **метою дослідження** є проведення аналізу процесу диференціації доходів в Україні загалом та на Поділлі зокрема, визначення факторів впливу на її рівень та розроблення інструментально-методичних прийомів оптимізації. Для її досягнення потрібно з'ясувати сутність і проаналізувати показники та виявити проблеми диференціації доходів громадян Подільського регіону, запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Дохід залежить від багатьох факторів, серед яких: предмети та засоби праці, рівень технології та кваліфікації, фізичні та психологічні особливості індивіда тощо. Тому під час розподілу доходів серед населення існує певна диференціація, надмірний рівень якої призводить до значної поляризації суспільства та зростання суспільного напруження, в результаті протистояння різних соціальних груп. Її відсутність, з одного боку, та значна поляризація суспільства на основі надмірної диференціації – з іншого – є негативними явищами національної економіки. З метою оптимізації диференціації вона має проводити державну регуляторну політику, інструменти якої потрібно спрямувати на збільшення доходів, та надходжень до бюджету за рахунок податків на багатство, виведення економіки з тіні тощо.

Доходи учасників ринкової економіки розподіляють за факторами виробництва та поділяють на високі доходи тих, хто має успіхи у підприємницькій діяльності, та низькі – хто зазнав у ній невдачі. Причому низький дохід може бути наслідком недостатніх трудових зусиль як підприємців, так і працівників найманої праці, а також результатом змін кон'юнктури ринку. Величина доходів і різниця між ними зумовлені впливом таких соціальних факторів: політичних, демографічних, професійних, статусних, економічних, географічних факторів. До основних чинників диференціації відносять: відмінності в здібностях, освіта і навчання, професійні смаки і ризик, володіння власністю, панування на ринку, щаслива випадковість, зв'язки, нещастя і дискримінація. Фактичний розподіл доходів та ступінь нерівномірності розподілу доходів можна проаналізувати за допомогою кривої Лоренца.